

Till
Regeringen
Utbildningsdepartementet

Idéburna Skolors Riksförbunds yttrande om betänkandet Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande (SOU 2025:19)

Idéburna skolors riksförbund (ISR) organiserar icke vinstutdelande fristående skolor och arbetar för att stärka möjligheterna för olika idéburna pedagogiska alternativ att bedriva förskola/skola inom det svenska utbildningsväsendet. ISR verkar för att försvara friskolereformens mångfaldssyfte och för en deltagande målstyrning där skolorna själva kan styra över hur verksamheten ska organiseras för att nå de nationella målen. På så vis främjas en reell pedagogisk mångfald, vilket är en förutsättning för en verklig valfrihet för elever och föräldrar.

Med idéburna skolor avses den definition som tagits fram av utredningen Idéburna aktörer i välfärden, SOU 2019:56

Sammanfattning

Idéburna Skolors Riksförbund (ISR) anser att betänkandets förslag till nya läro- och kursplaner innehåller flera bra förslag men med en bekymmersam retorisk inramning.

ISR konstaterar att den läroplan som nu föreslås innebär en återgång till en läroplan som mer har formen av en arbetsinstruktion som lärare ska följa än ett uppdrag som en professionell yrkesgrupp får ansvar för att förverkliga. En sådan återgång till mer konkreta kursplaner bör inte kombineras med en hård styrning och kontroll eftersom det då finns en stor risk att utrymmet för lärarnas professionella bedömningar minskar till förmån för mallar som ska följas och följas upp.

Förslagen innehåller två stora förändringar som ISR menar är viktiga och bra: För det första förflyttningen av fokus från betygskriterier till mål och innehåll och, för det andra, betoningen av undervisningen som en kollektiv verksamhet. Vi ställer oss också bakom inriktningen mot en tydligare progression med utgångspunkt i barnens kognitiva utveckling liksom att låta de praktiska och estetiska ämnenas specifika kunskapsformer ta större plats.

ISR konstaterar dock slutligen att betänkandet som helhet tyvärr präglas av tendentiösa och dåligt underbyggda resonemang om såväl kunskap som om forskningsgrunden för lärarnas verksamhet. Betänkandet som helhet präglas också av idéer om en stark central styrning kombinerat med granskning och uppföljning vilket går på tvärs mot den strävan att förstärka lärarprofessionen som också uttrycks. Enligt förslagen ska staten styra inte endast undervisningens innehåll och former utan också vilka kunskaper lärarna ska använda som grund för sina beslut.

ISR tillstyrker

Förslagen om

- Förändringar i Läroplanens inledande delar – dock inte delar av det föreslagna förändrade språkbruket (se nedan)
- Struktur för kursplanerna – med vissa justeringar (se nedan)
- Att detaljerade betygskriterier tas bort och ersätts med betygssteg
- Nedtoning av individuella anpassningar inklusive förslagen till nya formuleringar i skollagen och Skolfs
- En tydligare progression utifrån barns kognitiva utveckling
- En förstärkning av de praktiska och estetiska ämnenas specifika kunskapsformer.

ISR avstyrker

- Förslagen om att föreskriva undervisningsstrategier.
- En alltför långt driven detaljeringsnivå på kursplanetexterna
- Den ensidiga inriktningen på en kognitionsvetenskaplig grund.
- Förslagen om ett ändrat språkbruk gällande kunskaper.

ISR invänder emot

- Den tendentiösa beskrivningen av tidigare kunskapssyn.
- Förordandet av en ”fakta först-pedagogik” utan en analys av vad som talar för och emot en sådan.
- En alltför snäv vetenskapsuppfattning där vetenskaplig grund likställs med evidens.
- En top down präglad detaljerad styrning och granskning.

Bakgrund och motiv

ISR ställer sig bakom merparten av de föreslagna förändringarna av läroplanens inledande delar. Dock vänder vi oss emot en del av de föreslagna språkförändringarna. Till exempel föreslås formuleringen ”Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska *inhämta och utveckla* kunskaper och värden” ersättas med ”Utbildningen inom skolväsendet syftar till att *förmedla och förankra* kunskaper och värden hos barn och elever” i skollagen. ISR menar att skolväsendets syfte måste vara att eleverna ska inhämta och utveckla kunskaper. Att förmedla och förankra kunskaper är ett medel för detta men är inte ett syfte i sig. Vidare vänder vi oss emot terminologin ”förmedla och förankra” vars innebörd är alltför oklar.

ISR ställer sig bakom att ta bort skrivningar om stöd i form av extra anpassning och istället tala om stödundervisning. Dock får en sådan förändring ekonomiska konsekvenser som måste beaktas.

Utredningens uppdrag var att lämna förslag som ska leda till ett förstärkt kunskapsfokus. För att åstadkomma detta och för att ge skolan en stabil kunskapsgrund tar utredningen avstånd från den tidigare kunskapssynen som påstås förorda en syn på kunskap som subjektiv och föränderlig. Detta förstår vi inte. Utbildningen syftar ju till att eleverna ska tillägna sig kunskaper vilket innebär att eleverna gör kunskaperna till sina (subjektiva) kunskaper. Att kunskapen är föränderlig – och i den meningen rörlig – är ett faktum snarare än en kunskapssyn. Även om detta inte ska kommuniceras till eleverna menar vi att det är en poäng att lärarna har en insikt om detta.

ISR menar att det är olyckligt att ändra språkbruket. Begreppen förmågor såväl som de fyra F'n är inarbetade och att byta ut mot nya begrepp skulle enbart skapa förvirring. Däremot skulle det behöva förtydligas att förmågor utvecklas som resultat av att man tillägnar sig kunskaper – inte något att undervisa *om*. Medan talet om förmågor fokuserar utbildningens förväntade resultat innebär talet om kunskaper ett fokus på undervisningens innehåll och det eleverna ska lära sig.

ISR ser inte något behov av en förskjutning av kunskapssynen för att få ett förstärkt kunskapsfokus. Utredningens strävan efter att det ämnesspecifika ska få ett starkare genomslag i kursplanerna menar vi talar för att behålla den nuvarande terminologin eftersom de fyra F'n medger en större nyansering än att enbart tala om kunskaper och färdigheter.

Samtidigt som det är positivt med ett starkare kunskapsfokus i läroplanerna och en strävan att stärka skolan som kunskapsauktoritet är det viktigt att inte fastna i förenklade kunskapsuppfattningar. Utredningen förstärker dessvärre en polariserad kunskapsdebatt som inte är bra för skolans utveckling. Polariseringen skapar motsättningar som inte finns och driver fram förenklade kunskapsuppfattningar. Den inriktning mot faktakunskaper som utredningen förordar för yngre åldrar och svagare elever fanns också under slutet av 90-talet – parallellt med att de svenska skolresultaten började sjunka. Många skolor lät då eleverna välja mellan olika spår, där det spår som hade 'godkänt' som mål ensidigt betonade faktakunskaper medan spåren för 'väl godkänt' och 'mycket väl godkänt' omfattade mer kvalificerade kunskaper. Detta speglade en uppfattning som låg nära det som nu förordas av läroplansutredningen. Den "fakta-först-pedagogik" som utredningen förordar kan intuitivt verka självklar men saknar vetenskaplig grund. Detsamma gäller påståenden om att yngre barn inte ska analysera innan de inhämtat tillräckligt med fakta. Till och med ett grundläggande faktalärande som att katter är något annat än hundar samtidigt som bägge är exempel på däggdjur involverar analys – något som också mycket små barn är kapabla till.

Formuleringen "Skolan ska förmedla kunskap förankrad i de bästa vetenskapligt underbyggda förklaringarna" i den föreslagna läroplanen bör strykas. Den går delvis emot den övergripande inriktningen mot progression utifrån barnens kognitiva utveckling. Dessutom lägger flera av skolans ämnen stor vikt vid att eleverna ska förstå tidigare "bästa förklaringar" (till exempel Newtons fysik).

När det gäller kursplanerna är det positivt med större tydlighet och konkretion samtidigt som det finns en risk att det blir en tvångströja för rektorer och lärare som försvårar möjligheterna till flexibilitet för att möta olika elevers behov. Särskilt om förslagen om en detaljerad och

tydlig uppföljning genomförs finns en risk att de goda ambitioner som finns i betänkandet motverkas. Inte minst de årskursvisa kursplanerna på lågstadiet riskerar att försvåra lärarnas möjlighet att anpassa undervisningen till den stora skillnad i utvecklingsnivå som brukar känneteckna barn i den åldern. Vi menar också att detaljeringsgraden i kursplanerna är alltför stor och texterna verkar snarare rikta sig till obehöriga än till legitimerade lärare som kan sina skolämnen. Det är förstås viktigt att obehöriga lärare ska kunna få ett stöd men detta skulle kunna åstadkommas i form av kommentarmaterial snarare än i läroplanstexterna. För en legitimerad lärare är det bra att kursplanerna tydligt anger vad eleverna ska kunna – men frågor om hur undervisningen ska läggas upp menar vi är en fråga som professionen har ansvar för (givetvis mot bakgrund av vetenskap och beprövad erfarenhet).

Det är bra att de detaljerade betygskriterierna försvinner vilket är en förutsättning för att återupprätta den mer kollektiva undervisning som också förordas. Det är en förändring som har stor betydelse för att bryta den individualiserade avbockningspedagogik som utvecklats i anslutning till de detaljerade kunskapskraven och betygskriterierna som funnits sedan 2011. Dock menar ISR att rubriken betygskriterier borde ersättas med 'Bedömning och betyg'. Det som i förslaget står under rubriken betygskriterier är inga kriterier utan snarare en bedömning.

Dessvärre är avsaknaden av ett professionsperspektiv påtaglig och därigenom också försämrats förutsättningarna att utveckla en undervisning med hög kvalitet – vilket ju är ett av syftena med reformförslagen. Istället ramas betänkandet in av idéer om en toppstyrd och byråkratisk styrning av undervisningen. Med hänvisning till vetenskaplig evidens föreskrivs standardiserade lösningar som grundas i resultat som uppstår på en aggregerad nivå. En undervisning med hög kvalitet kan aldrig vara standardiserad. Den kräver professionella yrkesutövare med ansvar för att på vetenskaplig grund och utifrån beprövad erfarenhet göra professionella bedömningar utifrån förutsättningarna i varje situation. Till professionen hör också en yrkesetik, vilken när det gäller lärare till stor del handlar om att ha barnets bästa för ögonen.

Metodanvisningar bör inte finnas i kursplanerna. Den vetenskapliga kunskapen utvecklas hela tiden. Det är lärarprofessionens ansvar att förhålla sig till såväl vetenskap som beprövad erfarenhet och utifrån det göra situationsspecifika bedömningar.

Utredningen går långt när det gäller att beskriva inte bara vad undervisningen ska handla om utan också hur den ska läggas upp. Den del av utredningen som handlar om läs- och skrivundervisning påminner bitvis om en lärobok. I enlighet med den senaste trenden inom skolområdet hänvisas till kognitionsvetenskap som en sanning med stort S. Därigenom faller utredningens förslag in i ett mönster som alltför länge präglad skolektorn och som ger upphov till pendelsvängningar som inte gynnar den långsiktiga utvecklingen av skolans verksamheter. Just nu är det kognitionsvetenskapen som uppfattas ge svaren på det mesta i skolan (den finns med i direktiven till flera av den här regeringens utredningar) på ett sätt som delvis framstår som en slags *kolonisering* av professionens beprövade erfarenhet under ett nytt begrepp. Många av de konkreta förslag som påstås följa av kognitionsvetenskaplig kunskap är sådant som är känt sedan tidigare och tillämpats av många lärare.

Det ensidiga och starka framlyftandet av kognitionsvetenskaplig forskning som grund för läroplanen i kombination med avsaknaden av ämnesdidaktisk forskning är slående. Med tanke på att det är den ämnesdidaktiska forskningen som hanterar frågor om urval, organisering, lärande och undervisning av olika kunskapsinnehåll så framstår detta som märkligt.

Sammantaget menar ISR att förslagen till nya läro- och kursplaner i stora delar är bra och nödvändiga, men att den teoretiska inramningen och forskningsmässiga underbyggnaden har allvarliga brister. Konkretiseringen i kursplanerna går dock för långt i detaljeringsgrad och föreskriver inte bara *vad* som ska undervisas om utan också *hur*. Därigenom motverkas utredningens ambition om att stärka lärarprofessionen.

För Idéburna Skolors Riksförbund

Håkan Wiclander, ordförande

Epost: info@ideburenskola.se

Hemsida: www.ideburenskola.se